

Bodzási Balázs

Etikus hitelezés – etikus jogi szabályozás

Ethical Lending and Ethical Legal Regulation

Összefoglalás

A magyar társadalom – az elmúlt évek eseményeinek tükrében – idegenkedik a hitelfelvételtől, másrészt azonban sajátos kötődés fűzi a lakóingatlanhoz, amelynek az egyik jellemzője, hogy generációnként felújításra szorul, vagy új ingatlant kell építeni, vásárolni. Az emberek saját otthon iránti vágyával magyarázható, hogy a 2000-es években Magyarországon is megnövekedett a hitelfelvétel. A 2010-es évek elejére azonban már a lakossági devizahitel-állomány – nagysága és az ahhoz kapcsolódó kockázati tényezők révén – a gazdasági fejlődést akadályozó tényezővé lépett elő. A szerző részben a devizahitelezés, részben pedig az arra adott magyar jogalkotói válaszok elemzésén keresztül próbál feleletet adni arra a kérdésre, hogy létezhet-e egyáltalán etikus hitelezés és ahhoz kapcsolódó etikus jogi szabályozás. A nemzetközi és a hazai válság felhívta a figyelmet a hitelezés kockázati tényezőire. A jövőre vonatkozóan elkerülhetetlen, hogy olyan – közgazdaságilag is megalapozott – jogszabályok szülessenek, amelyek egyúttal a méltányosság és az ethosz feltételeinek is képesek megfelelni.

Summary

In light of the recent events, the Hungarian society is averse to borrowing, and on the other hand, people have peculiar ties to their residential properties, characterised, among others, by the fact that they need to be refurbished in every generation or a new one must be built or bought. The fact that during the decade to follow 2000, borrowing also increased in Hungary can be explained by people's desire to have a home of their own. By the early 2010s, however, due to the size and risks of foreign currency credits taken by households, lending had grown to become a barrier to economic growth. Through an analysis of foreign currency lending and the Hungarian legislator's responses, the author

---

DR. BODZÁSI BALÁZS, helyettes államtitkár, Igazságügyi Minisztérium
(balazs.bodzasi@im.gov.hu).

makes an effort at answering the question if lending and the related legal regulation can be ethical at all. The international and Hungarian crisis called the attention to the risks involved in lending. In the future the adoption of an economically grounded legislation meeting the requirements of equitableness and ethos is unavoidable.

A TÉMA AKTUALITÁSA

A magyar társadalom eredendően idegenkedik a hitelfelvételtől. Ez részben arra vezethető vissza, hogy a szocializmus időszakában a hitelnyújtást is központosították, és állami hitelmonopóliumot vezettek be.¹ A kereskedelmi bankok és a hitelezés gyakorlatilag megszűnt. Magántulajdon és hitelezés hiányában hitelbiztosítékokra sem volt szükség.²

Az idősebb generációk emlékezetében emellett még intenzíven él a 2. világháború előtti időszak, amikor szinte valamennyi családot érintett az 1920-as évek gazdasági összeomlása és a hiperinfláció. A családi legendáriumok máig őrzik azoknak az egykori felmenőknek az emlékét, akik házukat, földjüket zálogosították el, a felvett kölcsönt azonban nem tudták visszafizetni, így helyettük a család többi tagja próbálta azt törleszteni. Ezzel szoros összefüggésben a hitelfelvételt a vidéki, különösen a falusi társadalomban sokszor még ma is szégyennek tekintik.

Ezzel párhuzamosan azonban az is megállapítható, hogy *a magyar lakosság körében sajátos szerepet tölt be a lakóingatlan*. Ennek háttérében az áll, hogy a történelmi megrázkódtatások miatt a magyar társadalomban az ingatlantulajdon különös jelentőségre tett szert, amelyhez az archaikus falusi társadalom hagyományaként a mai napig a termőföld és a ház tulajdonjoga is hozzákapcsolódik. Az ingatlantulajdon a polgári gondolkodásmódhoz is nagyon szorosan kötődik, amelyet nemcsak megőrizni, de gyarapítani is kell.³

A tulajdonjog tárgyai közül a lakóingatlan egyik jellegzetessége, hogy emberöltőként teljes mértékben fel kell újítani, vagy újat kell helyette építeni. A hazai lakosságszám és családnagyság mellett évente átlagosan 40 000 új otthont kellene felépíteni. Ezt az 1980-as évek után először az első Orbán-kormány alatt sikerült újra elérni. Az első Orbán-kormány kamattámogatott forintalapú lakáshitel-konstrukciója volt az első sikeres próbálkozás, amely nemcsak a lakásépítések számát növelte meg, hanem felébresztette a vágyat arra, hogy a fiatal házaspárok is korszerű, saját otthonba költözzenek.⁴ Ennek köszönhetően a lakásépítések száma 1999-től folyamatosan növekedett.⁵

A 2002-es országgyűlési választásokat követően az új kormány – költségvetési indokok alapján – eltörölte a kamattámogatást. Az emberek saját otthon utáni vágya azonban fennmaradt. A forintalapú lakáshitelezést állami kamattámogatás nélkül nem lehetett fenntartani, hiszen az akkori 8–12%-os forintalapkamathoz 14–18%-os piaci kamatszint társult.⁶

A rendkívül magas forintkamat mellett ekkor született meg az akkor jónak tűnő ötlet, hogy a lakossági hitelezést állítsák át az alacsonyabb kamatok mellett nyújtható devizákra. A tartósan csökkenni nem képes infláció, illetve a magas alapkamat – a jelentős kamatkülönbség miatt – a devizahitelek felé terelte a háztartásokat.⁷ Ekkor jelentek meg a magyar

piacon az alacsony kamattal kínált deviza-, elsősorban svájcifrank-alapú lakáshitelek. Ezekhez az alacsonyabb kamatozású devizaalapú lakáshitelekhez mérsékeltbb kamattörlesztési teher járult. A devizahitelek törlesztési karakterisztikája annyiban volt kedvezőbb, hogy mivel a törlesztési teher alacsonyabb szintről indult, azért az első időszakban kevesebbet kellett fizetni, mint forintalapú hitel esetén.⁸

*A 2010-es évek elejére a lakossági devizahitel-állomány – nagysága és az ahhoz kapcsolódó kockázati tényezők révén – már a gazdasági fejlődést akadályozó tényezővé lépett elő. A jogalkotónak tehát mindenképpen lépnie kellett. A devizaalapú lakossági hitelezést végül 2010-ben tiltották meg, ezzel azonban a probléma még egyáltalán nem lett megoldva. Ezt szemléletesen tükrözi, hogy négy évvel a jogszabályi tilalom után, 2014. június végén a lakossági devizahitel-állomány még mindig meghaladta a 4147 milliárd forintot. Összesen tehát még nagyjából 872 000 fogyasztói devizakölcsön-szerződés állt fenn 2014 első félévének a végén.*⁹

A hazai devizahitelezés történetének az áttekintése felveti a kérdést, hogy vajon létezhet-e egyáltalán etikus hitelezés. Ennek a kérdésnek a megválaszolásához elkerülhetetlen, hogy részletesebben is megvizsgáljuk, hogy a hitelezés milyen szerepet tölt be a mai modern gazdaságban.

A HITELEZÉS SZEREPE ÉS MEGJELENÉSI FORMÁI

A hitelezés szerepe a mai modern gazdaságban

A kapitalista gazdaság nem jöhetett volna létre a hitelezés széles körű elterjedése nélkül. A kapitalizmus egyik velejárója a hitelnyújtás általánossá válása a gazdaság egészében, és ezzel együtt a tartozások, az adósságok megjelenése és elfogadottá válása a társadalomban. Ennek mélyreható közgazdasági, szociális és pszichológiai hatásai lettek.

Ehhez szorosan kapcsolódott az is, hogy *szinte valamennyi vagyontárgy árujellegét öltött*, kommercializálódott. Ebben a vonatkozásban minden társadalomban kiemelkedő jelentőséggel bírt, hogy az ingatlan vagyon, elsősorban pedig *a föld is áru karaktert nyert*. A földet megszabadították a feudális kötöttségektől, a piaci forgalom tárgya lett, és ezzel együtt megindult a földhitelezés is. Ma már találkozhatunk olyan közgazdasági nézettel, amely szerint a feudális kötöttségek megszűntek és a föld árujellegűvé válása több negatívummal járt, mint amennyi előnyt hozott.

Az emberi civilizáció történetének korábbi időszakaiban azonban ez másként volt. *A korábbi korokban hitelviszony nem létezett, csak az azonnali fizetést ismerték*. A legtöbb kapitalizmus előtti archaikus gazdaságban nem voltak árképző piacok, ehelyett nagyon sokszor ármegállapítás létezett. Ezzel összefüggésben *hitel sem volt, hiszen nem fejlődtek ki azok a piacok, amelyek az ügyletek hatását átvihették volna az egyik piacról a másikra*. Egy ilyen gazdaságnak adja szemléletes leírását Polányi Károly, a 18. századi nyugat-afrikai Dahomey Királyság gazdasági teljesítményéről szóló művében.¹⁰

A közelmúlt magyar történelméből a szocialista tervgazdálkodás időszakát emelhetjük ki, mint olyan próbálkozást, amely szintén megpróbálta kiiktatni a gazdaság működéséből a hitelezést. Állami hitelmonopóliumot vezettek be, a gazdálkodó szer-

vezetek közötti viszonyrendszerből eltűnt a hitelezés, de a lakossági hitelnyújtás is jelentősen visszaszorult.

Mivel ez a kísérlet kudarcba fulladt, ezért a mai körülmények között még nem látszik, hogy a kapitalizmusnak és ezzel együtt a hitelezés általánossá válásának van-e bármilyen alternatívája.

A hitel fogalma és típusai

Közgazdasági értelemben a hitel a vásárlóerő ideiglenes átengedése. A vásárlóerő átengedése azért tekinthető ideiglenesnek, mert a hitelfelvevő a neki átadott vásárlóerőt egy meghatározott időtartam után köteles visszaadni a hitelezőnek. A hitel közgazdasági szempontból egy olyan eszköz, amely ideális esetben bármilyen használatkiesést képes megakadályozni.

Egy vállalkozás akkor vesz igénybe hitelt, ha a szükséges beruházások megvalósítása, illetve a fizetőképesség fenntartása saját eszközök felhasználásával nem biztosítható. Előfordulhat azonban olyan eset is, amikor a saját tőkéből történő finanszírozás valamilyen okból kifolyólag (pl. adózási vagy kockázatelosztási szempontok miatt) költségesebb, mint az idegen tőkéből történő finanszírozás.¹¹ A termelés és a javak elosztásának fejlődése ma már döntően azon alapszik, hogy a vállalkozó idegen tőkét vesz igénybe. Ha ennek az idegen tőkének a megszerzése társulás, gazdasági társaság vagy szövetkezet alapítása útján történik, akkor az idegen tőkéből társvállalkozó lesz.

A vállalkozó azonban igen gyakran nem így, hanem pénzkölcsön útján szerzi meg a vállalkozása fejlődéséhez szükséges tőkét. Ehhez kapcsolódóan már az 1945 előtti magyar jogirodalomban egyértelművé vált az a felismerés, hogy a pénz- és hitelgazdaság fejlettebb korszakaiban a termelés, a javak elosztása és a fogyasztás túlnyomó részben hitel igénybevételevel, különösen pedig kölcsön segítségével történik.¹²

A hitelnyújtó oldalán a hitel rendelkezésre bocsátása befektetésnek tekinthető. Ez közgazdasági szempontból egyrészt készpénz-, illetve számlapénzhitelt, másrészt azonban fizetési halasztást is jelenthet. A hitelnyújtás tehát számos cselekvési formában testet ölthet. Ezek a különböző hitelnyújtási formák alapvetően két nagy csoportba sorolhatóak: a fizetési típusú hitelek, illetve a felelősségi típusú hitelek.¹³

Fizetési hitel esetén tényleges hitelnyújtásra kerül sor olyan értelemben, hogy a hitelező vagy egy meghatározott pénzösszeget ad a hitelfelvevőnek, vagy az egyik fél a saját szolgáltatását időben korábban teljesíti, esetleg halasztást ad az ellenszolgáltatás teljesítésére. Ezen belül is számos alcsoport különböztethető meg egymástól. A pénzkölcsön mellett ugyanis fizetési típusú hitel a szívességi kölcsön, az áruban adott hitel (áruhitel vagy ún. kereskedelmi hitel) és az értékpapírkölcsön is. Ezeknek nemcsak gazdasági és értékbeli jelentősége, hanem jogi természete, alakszerűsége, feltételei és szavatossági következményei is mások, mint amelyek a hagyományos pénzkölcsönre irányadóak.¹⁴

Ezzel szemben felelősségi típusú hitelnyújtásnál a hitelező arra tesz ígéretet, hogy helytáll egy olyan (jellemzően pénzvisszafizetési) kötelezettségért, amely a hitelfelvevőt egy harmadik személy irányában terheli.¹⁵ Felelősségi típusú hitelnyújtás például a kezesség- vagy garanciavállalás (ezeket avallhitelnek is nevezik). Ebbe a csoportba tar-

tozik azonban a váltóleszámitolás is, amikor a hitelező arra vállal kötelezettséget, hogy a hitelfeltevő által kiállított váltót egy meghatározott összeghatáron belül elfogadja.¹⁶

A hitelek különböző típusainál lényegesen eltérnek egymástól a hitelnyújtás és a biztosítékok alapításának a feltételei.¹⁷

Etikus hitelezés?

A 2008-as pénzügyi világválság, illetve a hazánkban szinte felfoghatatlan mértéket öltő lakossági devizahitelezés tükrében megállapítható, hogy a hitelélet sem működhet hatékony állami felügyelet nélkül. Az állami beavatkozás mértékének növekedése a gazdaságban – és ezen keresztül a szerződéses viszonyokban – a 20. század folyamán mindig valamilyen krízishez (világháború, világgazdasági válság) kötődik.

A legújabb hazai és világválságokból leszűrhető tapasztalatok tükrében az tehát rögzíthető, hogy a hitelélet egésze felett növelni kell az állami ellenőrzés mértékét. Törekedni kellene emellett arra is, hogy a piacon ne jelenjenek meg olyan befektetési eszközöknek álcázott értékpapírok, amelyek mögött valójában semmilyen fedezet sincs. Ez az elvárás sajnos még nem jelenik meg kellő mértékben az Európai Bizottság közelmúltban közzétett értékpapírosítási rendelettervezetében, amely a magyar jogalkotó mozgásterét is szűkíti.¹⁸

Az mindenesetre ma már egyértelműnek tűnik, hogy etikus hitelezés fokozott állami beavatkozás nélkül aligha képzelhető el. Ennek kialakulását és még inkább tartós fenntartását ugyanis önmagában a szabadpiactól nem várhatjuk el. Az etikus hitelezéshez tehát etikus jogi szabályozásra is szükség van.¹⁹ Hogy ez utóbbi megteremthető-e, arra a devizahitelezés hazai kezelésére 2014-ben született jogszabályokat idéznénk.

ETIKUS JOGI SZABÁLYOZÁS

A joggazdaságtani elemzések hagyományos neoklasszikus irányzata – Ronald H. Coase munkásságának eredményeként – a tranzakciós költségek vizsgálatából indul ki.²⁰ A joggazdaságtani elemzések tárgya tehát az, hogy az adott jogi norma, bírói döntés milyen hatással van a tranzakciós költségekre és ezen keresztül a társadalmi jólétre. Közgazdasági szempontból a jog akkor hatékony, ha hozzájárul a tranzakciós költségek csökkentéséhez, és ezen keresztül elősegíti a kooperációt.²¹

Ma már tudjuk, hogy a hatékonyság gondolatának kizárólagossá tétele a jogban számos veszélyt is rejt magában. Ez ugyanis azt eredményezheti, hogy a jogi norma alkalmazása során ellentétbe kerül azokkal az értékekkel, amelyeket közvetítenie kellene. Az egyes jogintézmények, illetve jogi normák elemzése során a hatékonyság vizsgálata ugyan fontos, de nem lehet kizárólagos. A jogi normák hatékonyságalapú közgazdasági vizsgálata ugyan fontos kérdésekre adhat választ, a jogalkotónak azonban más jogpolitikai elveket is figyelembe kell vennie. Ezek közül is kiemelkedik a méltányosság, amely sajnos az utóbbi évtizedekben háttérbe szorult.²²

Különösen élesen merült fel az etikai tartalom az utóbbi két évtized egyik legjelentősebb jogalkotói lépése, az ún. devizatorvények elfogadása kapcsán.²³ Ezeknek a

jogszabályoknak – elsődlegesen pedig az ún. elszámolási törvénynek²⁴ – a kiemelkedő jelentőségét az adja, hogy a rendszerváltozás utáni magyar társadalomban hasonló nagyságú vagyonmozgásra csak a kárpótlás során került sor. A kárpótlás azonban egyrészt az állam részéről történő vagyonjuttatás volt állampolgárai számára, másrészt egy rendkívül bonyolult mechanizmuson keresztül érvényesült. Ezzel szemben a tisztességtelen devizahitelekhez kapcsolódó elszámolás során mintegy 1000-1200 milliárd forintnyi vagyon a pénzügyi szektor szereplői részéről került vissza a lakossághoz. Ilyen jellegű vagyonmozgásra a magyar történelemben még nem volt példa.

A devizahiteles törvénycsomag első eleme a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény volt. Ennek fő tartalma abban ragadható meg, hogy a Kúria 2/2014. jogegységi határozatában foglaltak – külön perindítás nélkül – minden devizaadós számára irányadóvá váltak. Ez mindenekelőtt a különmemű árfolyamok alkalmazásához kapcsolódó ún. árfolyamrés semmissége általános érvényű kimondásával tette elkerülhetővé több százezer per megindítását. A törvény másik fontos tartalmi eleme az volt, hogy megdönthető vélelmet állított fel az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó szerződéses kikötések tisztességtelensége mellett. Fontos kiemelni, hogy az Alkotmánybíróság 34/2014. (XI. 14.) AB határozatában az első devizahiteles törvényt az Alaptörvénnyel összhangban állónak minősítette.

Az elszámolási törvény etikai szempontból kiemelkedő rendelkezései azok, amelyek a pénzügyi intézmények által a fogyasztóktól tisztességtelenül elvett összegek visszafizetéséről rendelkeznek.

Az első két jogszabályhoz szorosan kapcsolódóan került sor az ún. forintosítási törvény megalkotására. Ez a jogszabály az ország pénzügyi stabilitása, valamint a fogyasztók árfolyamkockázatának a megszüntetése érdekében rendelkezett a még fennálló devizaalapú fogyasztói hitelszerződésekből származó követelések forintra történő átváltásáról. A jogalkotó ebben az esetben ugyan fennálló szerződések tartalmába avatkozott be, de ezt egyértelműen a *clausula rebus sic stantibus* alkotmányos elv keretei között tette, teljes mértékben megfelelően az Alkotmánybíróság 8/2014. (III. 20.) AB határozatában foglalt követelményeknek.

Végül feltétlenül ki kell emelni a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény módosítását, amely megszüntette a bankok egyoldalú szerződésmódosítási jogát, és meghatározta, hogy a jövőben milyen keretek között kerülhet sor a fogyasztói hitelszerződésekben a kamat-, díj- és költségelemek módosítására.

A cél az lenne, hogy a jövőben minél több olyan – közgazdaságilag is megalapozott – jogszabály szülessen, amelyek egyúttal a méltányosság és az ethosz feltételeinek is képesek megfelelni.

JEGYZETEK

¹ Lásd a hitelrendszerről szóló 19/1952. (III. 13.) MT rendelet.

² Részletes áttekintést lásd Attila Harmathy: *Das Recht der Mobiliarsicherheiten – Kontinuität und Entwicklung in Ungarn*. In: *Mobiliarsicherheiten – Vielfalt oder Einheit?* Hrsg.: Karl F. Kreuzer, Nomos, Baden-Baden, 1999, 78–83. o.

- ³ Kovács Levente: *A devizahitelek háttere*. Hitelintézeti Szemle, 2013/3., 183. o.; továbbá lásd Katzenbach Zoltán – Osváth Piroska: *Lakhatás és befektetés – egy új lakásfinanszírozási modell*. Hitelintézeti Szemle, 2012/4., 289–297. o.
- ⁴ Kovács, i. m. 183. o.
- ⁵ 1999-ben 19 287 új lakás épült, 2000-ben 21 583, 2001-ben 28 054, 2002-ben pedig 31 511. Forrás: KSH.
- ⁶ Kovács: i. m. 184. o. Ekkoriban nemcsak a jegybanki alapkamat, hanem az infláció is elég magas volt: 2002-ben 5,2%, 2003-ban 4,7%, 2004-ben 6,8%. Forrás: KSH. Az infláció mértékének emelkedése jellemzően költségvetési kiigazításokhoz kötődött.
- ⁷ Nyeste Orsolya – Árokszállási Zoltán: *Devizahitelezés Magyarországon – régiós makrogazdasági, fiskális és monetáris politikai megközelítésben*. In: Negyed százados a magyar bankrendszer. Szerk.: Kovács Levente, Magyar Bankszövetség, Budapest, 2012, 149., 153. o.
- ⁸ Erről részletesebben lásd Bodzási Balázs: *A devizahitelezés korszaka Magyarországon*. Fontes Iuris – Az Igazságügyi Minisztérium szakmai folyóirata, 2015/1., 7–9. o. <http://real.mtak.hu/25520/>
- ⁹ Ebből a 90 napon túli késedelemben lévő adósok száma 195 000 volt, ami 973 milliárd forint értékű devizahitel-állományt érintett. A rossz hitelek aránya tehát meghaladta a 22-23%-ot. Forrás: MNB.
- ¹⁰ Polányi Károly: *Dahomey és a rabszolgakereskedelem. Egy archaikus gazdaság elemzése*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972. A hitelezés hiányáról lásd Polányi, i. m. 145. o.
- ¹¹ Josef Duttler: *Ökonomische Analyse dinglicher Sicherheiten*. Marchal und Matzenbacher Wissenschaftsverlag, Krefeld, 1986, 70. o.
- ¹² Bátor Viktor: *Kölcsön*. In: A Magyar Magánjog. 4. kötet, Kötelmi jog különös rész. Szerk.: Szladits Károly, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1942, 154. o.
- ¹³ A felelősségi típusú hitelek lényege, hogy a felelősségvállaló személy (jellemzően egy bank) egy másik személyt (ügyfél) terhelő pénzfizetési kötelezettséget átvállal. Ez rendszerint ellenérték fejében történik, de lehet ingyenes is. A hitel fogalmának a használata ezen ügyletek esetében azért indokolt, mert a bank részéről történő felelősségátvállalás révén az ügyfél, a fizetési hitelhez hasonlóan, vásárlóerőt nyer. Erről lásd Raimund Bollenberger – Wilma Dehn: *Kreditgeschäft*. In: Österreichisches Bankvertragsrecht. Hrsg.: Peter Apathy, Gert Iro, Helmut Koziol, Band IV. 2. Auflage, Springer Verlag, Wien, 2012, 137. o.
- ¹⁴ Erről lásd Bátor, i. m. 156. o.
- ¹⁵ Eberhard Meincke – Kai-Michael Hingst: *Der Kreditbegriff im deutschen Recht*. Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht, Wertpapier-Mitteilungen (WM), 14/2011, 633. o.
- ¹⁶ Bollenberger–Dehn, i. m. 136–139. o.
- ¹⁷ Ulrich Drobniß: *Empfehlen sich gesetzliche Maßnahmen zur Reform des Mobiliarsicherheiten?* Verhandlungen des 51. Deutschen Juristentages. Band I (Gutachten), Teil F., C.H. Becksche Verlagsbuchhandlung, München, 1976, 19. o.
- ¹⁸ http://ec.europa.eu/finance/securities/securitisation/index_en.htm
- ¹⁹ Az erre való törekvésnek a régi magyar magánjogban is megvannak az előzményei. Lásd például Jehlicska Ferenc Rezső: *A modern polgári jog és a kath. keresztény erkölkstudomány*. Stephaneum Nyomda, Budapest, 1913.
- ²⁰ Ronald H. Coase: *A társadalmi költség problémája*. In: H. Ronald Coase: A vállalat, a piac és a jog. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004, 139–214. o.
- ²¹ Coase alapján a tranzakciós költségek három nagy csoportba sorolhatók: az alkut megelőző keresési költségek, magának az alkunak a költségei és az alku érvényesítési költségei. Erről lásd Robert Cooter – Thomas Ulen: *Jog és közgazdaságtan*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005, 103–106. o.
- ²² A méltányosság szerepét a jogban elemző átfogó munka 1990-ben jelent meg utoljára Magyarországon. Lásd Újlaki László: *Méltányosság a polgári jogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990.
- ²³ Átfogó áttekintést lásd Bodzási, i. m. 14–17. o.
- ²⁴ A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény.